

Paper type:
Research paper

Abstract

The Structural Relationship between Religious Orientation and Psychological Hardiness through the Mediating Role of Identity Style in Senior High School Students*

■ Farah-Dokht Chini¹ ■ Ramin Tabarra'i² ■ Hassan Mirzahassemi³

- **Objective:** This study aimed at predicting psychological hardiness based on religious orientation through the mediating role of students' identity styles.
- **Method:** The method of the study was correlational and of structural equation analysis type. The statistical population of the study included all the senior high school students of Kashan city (8100 people) in the academic year of 2021-2022. To determine the sample size, the criteria involved in the statistical method of structural equations were used. The sample size in this study was 500 people selected using cluster multistage sampling method. The data-collecting tool included three questionnaires: Hardiness Scale (Kobasa, 1990), Identity Style Inventory (Berzonsky, 1992) and Religious Orientation Questionnaire (Allport, 1950). The data were analyzed by structural equation modeling and using LISREL 8.8 and SPSS 26 software.
- **Findings:** According to the findings of this study, external orientation ($p < 0.01$), internal orientation ($p < 0.05$) directly predicted psychological hardiness. Internal orientation predicted psychological hardiness through the mediating role of identity styles ($p < 0.01$). Informational identity style ($\beta < 0.05$), and normative identity style ($p < 0.05$) directly predicted psychological hardiness. External orientation ($p < 0.01$), and internal orientation ($p < 0.01$) directly predicted informational identity style. Internal orientation ($p < 0.01$) directly predicted normative identity style.
- **Conclusion:** According to these findings, psychological hardiness can be predicted based on religious orientation through the mediating role of identity style. Therefore, it is recommended to consider these two variables in students' educational programs.

Keywords: psychological hardiness, religious orientation, identity style, students.

- **Citation:** Chini, F-D, Tabarra'i, R & Mirzahassemi, H. (2023). The Structural Relationship between Religious Orientation and Psychological Hardiness through the Mediating Role of Identity Style in Senior High School Students. *Applied Issues in Islamic Educational*, 8 (1): 85-110.

Received: 2023/02/17 **Revised:** 2023/04/01 **Accepted:** 2023/04/25 **Published:** 2023/04/30

* This paper was extracted from the Ph.D. dissertation in educational psychology, which was submitted to Islamic Azad University, Qom branch, under the title of *The Structural Relationship of Religious Orientation with Psychological Hardiness through the Mediating Role of Identity Style in Adolescents*, supervised by Ramin Tabarra'i (Ph.D.) and advised by Hassan Mirza-Hosseini (Ph.D.)

1. Ph.D. student in Educational Psychology, Department of Psychology, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.
Email: fchini45@gmail.com 0000-0003-2348-9023
2. **Corresponding Author:** Assistant Professor, Department of Psychology, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.
Email: Ramintabarrai@gmail.com 0000-0002-3702-6234
3. Assistant Professor, Department of Psychology, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.
Email: Mirzahoseini.hasan@yahoo.com 0000-0002-0869-3150

رابطه ساختاری جهت‌گیری مذهبی با سرسختی روانشناختی با میانجی‌گری سبک‌هویت در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه^۱

فرح‌دخت چینی* رامین تبرائی** حسن میرزاحسینی***

چکیده

- هدف: هدف این پژوهش پیش‌بینی سرسختی روانشناختی بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری سبک‌های هویت در دانش‌آموزان بود.
- روش: روش پژوهش همبستگی و از نوع تحلیل معادلات ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش کلیه دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر کاشان (۸۱۰۰ نفر) در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند. برای تعیین حجم نمونه از ملاک‌های مربوط به روش آماری معادلات ساختاری استفاده شد. حجم نمونه در این پژوهش به تعداد ۵۰۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری مرحله‌ای خوشه‌ای تعیین شد. ابزار گردآوری اطلاعات سه پرسش‌نامه، مقیاس سرسختی (Kobasa, 1979)، مقیاس سبک هویت (Berzonsky, 1992) و پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی (Alport & Ross, 1967) بود. داده‌ها به روش مدل‌یابی معادلات ساختاری و با استفاده از نرم‌افزار لیزلر ۸.۸ و spss ۲۶ تجزیه و تحلیل گردید.
- یافته‌ها: بر اساس نتایج جهت‌گیری بیرونی با $(p < 0/01)$ ، جهت‌گیری درونی با $(p < 0/05)$ به صورت مستقیم سرسختی روان‌شناختی را پیش‌بینی کردند. جهت‌گیری درونی با $(p < 0/01)$ با میانجی‌گری سبک‌های هویت سرسختی روان‌شناختی را پیش‌بینی کرد. سبک

□ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۸ □ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۱/۱۲ □ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۲/۵ □ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۲/۱۰

۱. این مقاله مستخرج از رساله دکتری رشته روانشناسی تربیتی از دانشگاه آزاد واحد قم «رابطه ساختاری جهت‌گیری مذهبی با سرسختی روانشناختی با میانجی‌گری سبک هویت در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه» با راهنمایی دکتر رامین تبرائی و مشاوره دکتر حسن میرزاحسینی می‌باشد.

* دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، گروه روانشناسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

E-mail: fchini45@gmail.com 0000-0003-2348-9023

** نویسنده مسئول: استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

E-mail: Ramintabaraei@gmail.com 0000-0002-3702-6234

*** استادیار، گروه روان‌شناسی، گروه روانشناسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

E-mail: Mirzahoscini.hasan@yahoo.com 0000-0002-0869-3150

هویتی اطلاعاتی با $(\beta < 0/05)$ ، سبک هویتی هنجاری با $(p < 0/05)$ به صورت مستقیم سرسختی روان شناختی را پیش بینی کردند. جهت گیری بیرونی با $(p < 0/01)$ ، جهت گیری درونی با $(p < 0/01)$ به صورت مستقیم سبک هویتی هنجاری را پیش بینی کردند.

● نتیجه گیری: بر اساس نتایج سرسختی روان شناختی را بر اساس جهت گیری مذهبی با میانجی گری سبک هویت را می توان پیش بینی کرد. از این رو، در نظر گرفتن این دو متغیر در برنامه های آموزشی دانش آموزان توصیه می شود.

واژه کلیدی: سرسختی روان شناختی، جهت گیری مذهبی، سبک هویت، دانش آموزان

مقدمه

سرسختی روان شناختی^۱ یکی از سازه های روان شناسی مثبت نگر است که به عنوان یک توانمندی روان شناختی ارزشمند به شمار می آید و به معنای ترکیبی از نگرش ها و باورهایی می باشد که به فرد انگیزه و جرئت می دهد تا در مواجهه با موقعیت های تنش زا به طور سرسختانه مقاومت کند و از میان آنها راهی به سوی رشد و تعالی بیابد (مشهدی، رنجبری پور، و هواسی سومار، ۱۴۰۰). این سازه شخصیتی سبب می شود تا فرد قادر به حل کارآمد استرس ها، مشکل ها و چالش های درون فردی و بین فردی باشد و از آن همانند یک منبع مقاومت و سپر در مواجهه با آن ها استفاده نماید (Kalinina, Solovyova, Popova & et al, 2020:1359).

سرسختی روان شناختی بالا در افراد، به ایجاد احساس مثبت در موقعیت های استرس زا و احساس اطمینان به کنترل استرس در بیشتر موقعیت های زندگی منجر شده و شدت خطرات و تهدیدهای احتمالی را کاهش می دهد. این ویژگی شخصیتی سازه ای پیچیده و چند مؤلفه ای است (Bayazidi & Ghaderi, 2012؛ بیرامی، اسماعیل پور و رضائی، ۱۳۹۱:۷۸).

سرسختی روان شناختی بر مبنای نظریه Kobasa (۱۹۷۹) دارای سه مؤلفه، «کنترل» (داشتن توانایی کنترل و مدیریت رویدادهای تنش زا و فشار آور)، «تعهد» (داشتن توانایی احساس عمیق در آمیختگی و تعهد درباره فعالیت ها و یافتن معنا برای آنها) و «چالش» (توانایی نگرستن به رویدادهای تنش زا و فشار آور به عنوان یک رویداد هیجان انگیز و

برانگیزاننده جهت رشد و تعالی) می‌باشند. در واقع مؤلفه‌های سرسختی در موقعیت‌های فشارزا، سبب خواهند شد که فرد ارزیابی تهدیدآمیزی از موقعیت نداشته باشد و از راهبردهای صحیح برای حل مسئله استفاده نماید (Kalinina et al, 2020:1361). مطالعات نشان داده‌اند که سرسختی روان‌شناختی، فشارزا بودن حوادث و همچنین برانگیختگی روانی - جسمانی حاصل از حوادث را کاهش می‌دهد و تأثیر مثبتی بر سلامتی افراد دارد و به احتمال بیشتری افراد احساس شادی، رضایت از زندگی می‌کنند و از سلامت روانی و جسمی برخوردار می‌باشند (خیرآبادی، امدادی،، حاتمی و امانی، ۱۴۰۱). این ویژگی شخصیتی بسیار بارز و مهم سهم به‌سزایی در شناخت انسان به‌عنوان موجودی مختار و ارزشمند دارد. سرسختی روان‌شناختی از انسان فردی کارآمد و توانا می‌سازد که می‌تواند حتی در بحرانی‌ترین شرایط به مقابله‌ای منطقی و معقولانه و کارساز دست بزند و کماکان روان و جسم خود را حفظ نماید (مؤمنی‌جو، ربانی، میرزایی فندخت و رمضانی قهدریجانی، ۲۷:۱۴۰۰) سرسختی، ظرفیت‌ها و ویژگی‌های مثبتی است که موجب مقابله مثبت و مفید فرد با چالش‌های محیطی می‌شود و برانگیختگی روانی جسمانی حاصل از حوادث را کاهش می‌دهد و تأثیر مثبتی بر سلامتی افراد دارد (ملکی، ۱۴۰۱)

با توجه به مطالب بیان‌شده که به اهمیت و ضرورت سرسختی روان‌شناختی اشاره دارد و بر اساس نظریه سرسختی روان‌شناختی (Kobasa (1979 و پژوهش‌های انجام شده، معنادهی به موقعیت‌های دشوار و چالش‌انگیز، همواره یکی از مؤلفه‌های اصلی سرسختی روان‌شناختی به‌شمار می‌آید (Maddi, 2013a). این معنا می‌تواند از منابع مختلفی تأمین شود. ولی یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین منابع آن مذهب و «جهت‌گیری مذهبی»^۱ است که به‌عنوان تعدیل‌کننده آسیب‌های جسمانی و روانی افراد می‌باشد. در سال‌های اخیر پژوهش‌های مختلفی درباره تأثیر مذهب بر سلامت روان صورت گرفته است که در بیشتر آن‌ها، از مقیاس جهت‌گیری مذهبی آلپورت استفاده شده است (Kiyimba & Anderson, 2022:15).

جهت‌گیری مذهبی به‌قرار مرجعیت بخشیدن به ساختار روابط و مناسبات در تمام ابعاد آن، در پرتو رابطه انسان با خدا تعریف شده است.

1. Religious Orientation

(Hood, Hill, & Spilka, 2009). در حوزه روان شناسی، (Allport (1950) نخستین محققى هست که جهت گیری مذهبی را مورد بررسی قرار داده است. جهت گیری مذهبی به تعبیر (Allport (1950) دارای دو نوع «جهت گیری درونی و بیرونی» است و اشاره به روشی است که انسان ها در قبال باورهای دینی شان اخذ می کنند و اینکه چگونه آن باورها را به کار می برند (Ceylan-Batur, Sakalli, & Gunaratne, 2021:12).

نگاه کردن به دین، به عنوان یک هدف و اینکه می تواند شکل زندگی ما را بسازد «جهت گیری مذهبی درونی» نامیده اند و سعی برای به دست آوردن پاداش های بیرونی به واسطه عملکردهای دینی را «جهت گیری مذهبی بیرونی» نام گذاری کرده اند (Allport & Ross, 1967:449).

Allport (1950) جهت گیری مذهبی بیرونی را به عنوان یک مذهب نابالغ نسبت به مذهب درونی توصیف می کرد. به عقیده وی، مذهب بیرونی کمتر از مذهب درونی جنبه درمان گرانه و پیشگیرانه دارد. تنها مذهب با جهت گیری درونی است که سلامت روانی را تضمین می کند (قربان صباغ، معصومی، خزایی، ۱۳۹۶). اعتقادات مذهبی درونی به صورت یک چهارچوب معنا بخش است که بر حسب آن تمام زندگی شناخته می شود. اشخاصی با این اعتقاد، انگیزه های اصلی خود را درون مذهب می یابند. دیگر نیازها هرچقدر هم که قوی باشند، نسبت به این انگیزه ارزش کمتری دارند. چنین اشخاصی وقتی باوری را بپذیرند سعی می کنند که آن را درونی ساخته و به طور کامل دنبال کنند (سیدمیرزایی، حاتمی و حسنی، ۱۴۰۱) مطالعات نشان داده که آموزش هوش معنوی بر جهت گیری مذهبی تأثیر مثبت دارد (توان، سلیمانی فرد، ۱۴۰۱).

یافته ها نشان می دهد که جهت گیری مذهبی درونی، با موارد سبک دل بستگی ایمن، سبک مقابله مسئله دار، سرسختی و شادکامی، سخت رویی، افزایش سلامت روان، سلامت معنوی رابطه دارد. در مقابل جهت گیری مذهبی بیرونی، با مورد تنیدگی، افسردگی، ناپایداری هیجانی، همبستگی مثبت داشته است (جلیلیان کاسب، حجت خواه و رشیدی، ۱۳۹۵: ۱۵۱) نتایج مطالعه ای نشان داد افرادی که در مقیاس جهت گیری مذهبی بیرونی نمرات بالاتری را کسب کرده بودند استرس بیشتری داشتند؛ ولی افراد که نمرات بالایی در جهت گیری مذهبی درونی داشتند، استرس کمتری را نشان می دادند (Navara & James, 2010) استفاده از مذهب به افراد کمک می کند تا با اثرات منفی

رویدادهای استرس‌زا مقابله‌کنند و دریافتن هدف و معنا در این رویدادها، حتی زمانی که به نظر بی‌معنا هستند، به آنها یاری می‌رساند و عقاید مذهبی با ایجاد معنادهی سازنده، می‌توانند افراد را برای رویارویی و مدیریت بسیاری از چالش‌ها و مسائل روزمره مانند مسائل محیط کار، مسائل جسمی و مرتبط با سلامت و بسیاری از نگرانی‌ها و استرس‌های روان‌شناختی روزانه، توانمند سازند و سرسختی روان‌شناختی آنها را افزایش و آسیب‌پذیری آنان را به مسائل زندگی روزمره کاهش می‌دهند (سیدمیرزایی و همکاران، ۱۴۰۱). معنویت و باورهای دینی در سلامت روان و سازگاری افراد نقش عمده‌ای دارد که این فرایند به سازگاری روانی و اجتماعی افراد، به‌ویژه در موقعیت‌های چالش‌انگیز زندگی روزمره کمک می‌کند (صبا و اصل‌فلاحی، ۱۳۹۶). مطالعات نشان داده است که بین جهت‌گیری مذهبی و سرسختی روان‌شناختی رابطه وجود دارد، افراد دارای جهت‌گیری مذهبی درونی نسبت به افراد دارای جهت‌گیری مذهب بیرونی از سرسختی روان‌شناختی بیشتری برخوردار هستند (ملایی و یزدخواستی، ۱۳۹۸: ۱۴۷).

یافته‌ها نشان دادند، افرادی که از سرسختی روان‌شناختی قوی برخوردارند، احتمال کمتری دارد که در مقایسه با افراد دارای سرسختی روان‌شناختی ضعیف در پاسخ به تنش، دچار آسیب جسمانی و یا روانی شوند. نتایج تحقیق نشان داد در میان ابعاد متغیر سرسختی روان‌شناختی تنها بعد «کنترل» قادر به پیش‌بینی جهت‌گیری مذهبی بود و بین ابعاد کنترل و چالش‌جویی متغیر سرسختی روان‌شناختی و جهت‌گیری مذهبی رابطه معنی‌داری وجود دارد. در بررسی دیگری مشخص شد که سرسختی روان‌شناختی و مؤلفه‌های آن در افراد دارای سطوح مختلف دین‌داری متفاوت است. افراد دارای دین‌داری سطح بالا نمره بالایی در کنترل و افراد دارای سطوح دین‌داری متوسط و بالا نمره بالایی در سخت‌رویی و مؤلفه تعهد داشتند (اکبری و حقی، ۱۳۹۸).

نتایج تحقیقی بیانگر این بود افرادی که در مقیاس جهت‌گیری مذهبی بیرونی نمره‌های بیشتری را کسب کرده بودند تنش بیشتری داشتند؛ ولی افرادی که نمره‌های بیشتری در جهت‌گیری مذهبی درونی داشتند، تنش کمتری را نشان دادند و از سرسختی بالاتری برخوردار بودند (پرتو، ۱۳۹۴).

نتایج به‌دست آمده از پژوهش‌ها نشان‌دهنده رابطه مثبت و معنادار بین جهت‌گیری مذهبی و مواجهه با شرایط سخت روانشناختی است. به نظر می‌رسد مذهب برای افراد

نقش سپر دفاعی را بازی کرده، مجموعه وسیعی از آثار مثبت روان شناختی را در فرد ایجاد می کند. داشتن مذهب درونی که همان ایمان واقعی است، تحمل افراد را در برابر سختی ها افزایش می دهد و آنها را برای غلبه بر چالش ها و مشکلات در زندگی یاری می دهد (شعبانلویی و عزیززاده اینانلو، ۱۴۰۱) یکی دیگر از عوامل فردی در پیش بینی سرسختی روان شناختی، فرایند تکاملی «هویت»^۱ است. جدیدترین نظریه مربوط به هویت، نظریه «سبک های هویت Berzonsky» است (خیرآبادی و همکاران، ۱۴۰۱). از نظر او هویت افتراق و تمیزی است که فرد بین خود و دیگران می گذارد. یک هویت پایدار نقش مهمی در عزت نفس و ارزیابی خود و دیگران داشته و در عملکرد فرد نسبت به خود و دیگران نقش مهمی دارد Berzonsky. برای مطالعه شباهت و تفاوت افراد در شکل دهی فرایند هویت سه سبک هویت را شناسایی کرده است که شامل سه سبک هویت اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم/اجتنابی می باشد (Berzonsky, 2003:132).

افراد با سبک هویت اطلاعاتی دارای راهبردهای مسئله مدار هستند اهداف شغلی و تحصیلی روشنی دارند و نسبت به اهداف خود متعهد می باشند. افراد با سبک سردرگم/اجتنابی از راهبردهای هیجان مدار استفاده می کنند و از واقعیت های تصمیم گیری اجتنابی می کنند و در تصمیم گیری بیشتر بر مقتضیات و پیامدهای محیطی تأکید دارند و دارای راهبردهای شناختی ناکارآمدی هستند (کاظمی، رضانی، باقریان، بانسی و خشنود، ۱۴۰۰). افراد دارای سبک هنجاری بیشتر نگران برآورده ساختن انتظارات افراد مهم در زندگی خود بوده و خود را در قالب سندهای جمعی مذهب خانواده و ملیت تعریف می کنند. نتایج مطالعات نشان می دهد که بین سبک هویت اطلاعاتی و سرسختی روان شناختی رابطه وجود دارد (Berzonsky, Soenens, Luyckx, Smits, Papini, Goossens, 2013:893؛ صفری، ۱۳۹۶).

علاوه بر این «مذهب» در شکل گیری «هویت» نقش اساسی دارد در برخی از پژوهش ها «هویت» وابسته به مذهب تلقی شده است (Noreen, Akthar & Abbasi, 2020:177؛ صدیقی ارفعی، گنجی، یزدانی و نادری راوندی، ۱۴۰۰: ۱۴)

پژوهش ها نشان داد هویت موفق با جهت گیری مذهبی درونی ارتباط دارد و سبک هویت سردرگم با جهت گیری مذهبی بیرونی مرتبط است. سبک هویت با جهت گیری

درونی مذهبی و سبک سردرگم با جهت‌گیری بیرونی ارتباط دارد. تعدادی از پژوهش‌های گذشته نیز به‌طور مستقیم از مدل سبک‌های هویت برزونسکی برای بررسی مذهب استفاده کرده‌اند. اما در بررسی مذهب، از مدل‌هایی به جز مدل جهت‌گیری مذهبی آلپورت استفاده کرده‌اند (Adams & Fitch, 1982: 572؛ Afzal, Iqbal Malik, Atta 2020: 37). یافته‌های پژوهشی بررسی چگونگی شکل‌گیری هویت رابطه سبک‌های هویت و جهت‌گیری مذهبی نشان داد، سبک هویت اطلاعاتی با جهت‌گیری درونی، رابطه مثبت دارد. این افراد، محتوای مذهب را به‌صورت عمیق و معنادار پردازش کرده، مطابقت محتوای مذهب را با معیارهای شخصی خود، منتقدانه بررسی می‌کنند (Berzonsky et al, 2013: 893). سبک هویت هنجاری با ارزش‌هایی همچون امنیت و سنت ارتباط مثبت دارد. نوجوانان دارای سبک هویت هنجاری به یک باور ثابت مذهبی تعهد دارند و حساسیت آنان به مذهب بیشتر است (Duriz & Soenens, 2008:120). یافته‌های پژوهش‌ها نشان داده که سبک هویت هنجاری و اطلاعاتی، نقش معناداری در پیش‌بینی جهت‌گیری مذهبی درونی دارند. به‌علاوه سبک سردرگم/اجتنابی با جهت‌گیری بیرونی مرتبط است. افراد دارای سبک هویت سردرگم/اجتنابی، محتوای مذهب را به‌صورت سطحی تفسیر می‌کنند. زیرا احتمالاً این گروه، توانایی اندکی در نظم‌دهی هیجانی دارند و از پرسش‌های شخصی و دشوار درباره مذهب پرهیز می‌کنند (رحیمیان بوگر و حق پرور، ۱۳۹۲، قادری و مصطفایی، ۱۳۹۱: ۱۴۱).

نتایج مطالعات نشان داد که جهت‌گیری مذهبی بیرونی سهم عمده‌ای در توسعه سبک هویت پراکنده/اجتنابی دارد و جهت‌گیری مذهبی درونی نقش کمتری در سبک هویت پراکنده دارد (Noreen et al, 2020:177).

در مجموع پیشینه پژوهشی مشخص شد رابطه بین متغیرهای در این پژوهش وجود دارد. علاوه بر استناد به پژوهش‌های موجود (ولوندک) می‌توان به تحقیق کاظمی و همکاران (۱۴۰۰) اشاره کرد. نتایج این تحقیق نشان داد که متغیرهای هوش معنوی و انواع سبک‌های هویتی به‌عنوان متغیر مستقل توان پیش‌بینی سرسختی روان‌شناختی را به‌عنوان متغیر وابسته داشتند. هوش معنوی و سبک‌های هویتی، بر سرسختی روان‌شناختی تأثیر مثبت می‌گذارند. ارتقای و بهبود سبک‌های هویتی، موجب بالابردن سرسختی روان‌شناختی می‌گردد. بر اساس پیشینه پژوهشی مشخص

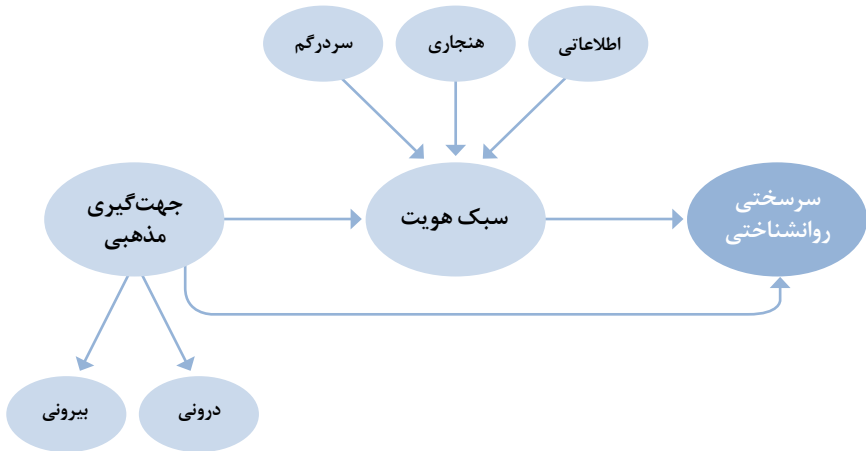
شد که سبک‌های هویت در کنار متغیرهای موردنظر پژوهش حاضر (به‌عنوان متغیر میانجی) و در حوزه دانش‌آموزی مطالعه نشده است؛ بنابراین اهمیت پژوهش حاضر به رفع خلأ دانشی موجود برمی‌گردد. علاوه بر این پژوهش از آن جهت که می‌تواند با اجرای برنامه‌ها و کارگاه‌های آموزشی مداخله‌ای در متغیر پیش‌بینی‌کننده انجام داد و ارتقا سرسختی روان‌شناختی را تسهیل نمود به لحاظ کاربردی دارای اهمیت است؛ لذا اجرای برنامه‌های ارتقای سرسختی روان‌شناختی بر اساس متغیرهای مورد پژوهش حاضر امری شدنی است. از سوی دیگر یکی از ضرورت‌های اجرای این پژوهش توجه به هویت‌یابی در دوره نوجوانی و شکل‌گیری هویت نوجوانان، به‌ویژه دانش‌آموزان، انواع سبک‌های هویتی آنان است که آثار و پیامدهای فراوانی در زندگی فردی و اجتماعی آنان دارد. همچنین، پایبندی به اعتقادات مذهبی نیز می‌تواند در شکل‌گیری هویت موفق و پیشگیری از بحران هویت نوجوانان و غنا بخشیدن به فلسفه زندگی آنها بسیار مؤثر واقع شود تا با عمل به قوانین الهی سعادت و کمال را طی کنند و با دین‌داری و انتخاب یک منش دینی دچار سردرگمی بحران هویت نشوند؛ لذا روشن شدن این موضوع که در نوجوانان با جهت‌گیری مذهبی چه نوع سبک هویتی برجسته‌تر است می‌تواند مهم باشد. با توجه به مطالب بیان‌شده می‌توان گفت، درباره چگونگی رابطه بین هویت و جهت‌گیری مذهبی با توجه به نقش میانجی سبک‌های هویت مطالعات کافی مبتنی بر روش‌های نظام‌دار عملی انجام نشده است، انتظار می‌رود که پژوهش حاضر بینش ما را درباره چگونگی رابطه بین دو متغیر موردنظر با میانجی‌گری سبک‌های هویت گسترش دهد.

بر اساس پیشینه پژوهشی مدلی در قالب روابط ساختاری متغیرهای جهت‌گیری مذهبی و سرسختی روان‌شناختی و سبک‌های هویت دانش‌آموزان ارائه گردید این نوشتار با رویکرد روان‌شناسی اجتماعی، می‌کوشد به این پرسش پاسخ دهد که آیا مدل روابط ساختاری جهت‌گیری مذهبی و سرسختی روان‌شناختی با میانجی‌گری سبک‌های هویت با داده‌ها برآزش دارد؟ پژوهش حاضر باهدف بررسی روابط ساختاری متغیرهای مذکور مطابق با مدل پیشنهادی شکل ۱ و آزمون فرضیه‌های زیر اجرا شد:

۱. جهت‌گیری مذهبی به‌صورت مستقیم سرسختی روان‌شناختی را پیش‌بینی می‌کند.
۲. سبک‌های هویت به‌صورت مستقیم سرسختی روان‌شناختی را پیش‌بینی می‌کنند.
۳. جهت‌گیری مذهبی به‌صورت مستقیم سبک هویتی را پیش‌بینی می‌کند.

۴. جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری سبک‌های هویت سرسختی روان‌شناختی را پیش‌بینی می‌کند.

مدل مفهومی پیشنهادی پژوهش در شکل ۱ ارائه شده است:

شکل ۱. مدل نظری پیشنهادی

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر توجه به نحوه گردآوری داده‌ها، از نوع روش توصیفی همبستگی با روش مدل معادلات ساختاری بود. چرا که سعی در تبیین روابط موجود بین متغیرهای مورد بررسی را دارد. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه شهر کاشان ($N=8100$) نفر که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ مشغول به تحصیل بودند. برای تعیین حجم نمونه از ملاک‌های مربوط به روش آماری معادلات ساختاری استفاده شد. در این روش لازم است حجم نمونه بالا باشد تا تمام خطاهای اندازه‌گیری و شاخص‌های برازش به‌درستی برآورد شود. بر این اساس کف نمونه نباید کمتر از ۳۰۰ نفر باشد و هر قدر تعداد نمونه بیشتر روبه ۵۰۰ نزدیک‌تر باشد میزان خطاها کاهش یافته و مدل صحیح به‌درستی برازش خواهد شد (قاسمی، ۱۳۹۲). بر این اساس با استفاده از نمونه‌گیری مرحله‌ای خوشه‌ای تعداد ۵۵۰ پرسش‌نامه بین دانش‌آموزان توزیع گردید و در نهایت با حذف پرسش‌نامه‌های مخدوش و پرسش‌نامه‌های عودت داده شده، داده‌های ۵۰۰ پرسش‌نامه وارد تحلیل شدند. در این تحقیق از پرسش‌نامه‌های ذیل استفاده شد.

■ پرسش نامه زمینه یابی دیدگاه های شخصی کوباسا^۱

این پرسش نامه توسط Kobasa و همکارانش در سال ۱۹۷۹ ساخته شده است. یک پرسش نامه خود گزارش دهی است که میزان سرسختی روان شناختی افراد با آن سنجیده می شود و دارای ۵۰ ماده و سه خرده مقیاس کنترل، تعهد و مبارزه جویی است. آزمودنی برای پاسخ گویی باید نظر خود را در یک مقیاس لیکرت ۴ درجه ای از صفر تا ۳ (اصلاً صحیح نیست، تقریباً صحیح است، غالباً صحیح است و کاملاً صحیح است)، بیان کند. مقیاس دیدگاه های شخصی ۴ نمره به دست می دهد. یکی برای کل مقیاس با ۵۰ ماده و سه نمره دیگر به ترتیب برای خرده مقیاس تعهد با ۱۶ ماده و خرده مقیاس های کنترل و مبارزه جویی هر کدام با ۱۷ ماده (Khobasa, Maddi, 1990).

در مطالعه مدی و خوشابا (۱۹۹۴) بر اساس آلفای کرونباخ همسانی درونی این مقیاس برای چالش، کنترل، تعهد و سرسختی کلی به ترتیب ۰/۷۱، ۰/۸۴، ۰/۷۵ و ۰/۸۸ است. در مطالعات داخلی نیز اعتبار مقیاس سرسختی مورد حمایت قرار گرفته است، از جمله الهام پور و گنجی (۱۳۹۷) بررسی پایایی و روایی پرسشنامه سرسختی را بررسی کردند. ضریب پایایی از روش بازآزمایی با فاصله ۶ هفته، برای آزمون سرسختی ۰/۶۱ و همسانی درونی کل سؤالات آزمون از طریق آلفای کرونباخ ۰/۶۸۳ به دست آمد که نشانه پایایی و همسانی درونی قابل قبولی برای این پرسشنامه است. در پژوهش حاضر روایی ۰/۷۷ و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۴ به دست آمده که نشان دهنده پایایی معنادار این پرسش نامه است.

■ پرسش نامه جهت گیری مذهبی^۲:

آلپورت و راس در سال ۱۹۶۷ Allport & Ross این مقیاس را برای سنجش جهت گیری های درونی و بیرونی مذهب تهیه کردند. در مطالعات اولیه ای که بر این مبنا صورت گرفت، مشاهده شد که همبستگی جهت گیری بیرونی با درونی ۰/۲۱ است. این پرسشنامه دارای ۲۱ ماده است که ۱۲ ماده آن مربوط به جهت گیری مذهبی بیرونی (گویه های ۱ تا ۱۲) و ۹ ماده آن مربوط به جهت گیری مذهبی درونی (گویه های ۱۳ تا ۲۱) است. در این پرسش نامه نمره گذاری بر اساس طیف لیکرت برای سؤالات مقیاس جهت گیری مذهبی بیرونی و جهت گیری مذهبی درونی به صورت (کاملاً موافقم ۱ تا، کاملاً مخالفم ۴)

1. Kobasa's Personal Perspectives Grounding Questionnaire
2. Religious Orientation Questionnaire

است. روایی محتوایی این پرسشنامه، در تحقیق جان بزرگی (۱۳۸۶) تأیید شده و ضریب اعتبار آن بر اساس آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۴ به دست آمده است. پایایی این پرسش‌نامه توسط جان بزرگی در سال ۱۳۷۸ در یک گروه ۲۳۵ نفری از دانشجویان دانشگاه تهران با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۴ مورد تأیید قرار گرفت (نقل از صدیقی ارفعی و همکاران، ۱۶:۱۴۰۰). اعتبار این مقیاس در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ هر یک از خرده‌مقیاس‌های جهت‌گیری مذهبی بیرونی و درونی به ترتیب ۰/۷۲ و ۰/۷۶ به دست آمد.

مقیاس سبک هویت برزونسکی^۱ (6G-ISI)

در این پژوهش از پرسش‌نامه سبک‌های هویت برزونسکی (Berzonsky, 1992) استفاده شد. پرسش‌نامه سبک‌های هویت را (Berzonsky, 1989) برای ارزیابی سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم - اجتنابی تدوین کرد. در این ابزار، تعهد هویت نیز جداگانه اندازه‌گیری می‌شود. این پرسش‌نامه، شامل ۴۰ پرسش با پاسخ‌هایی در طیف لیکرت ۵ درجه‌ای است که به صورت (کاملاً مخالف=۱، تا کاملاً موافق=۵) رتبه‌بندی شده است.

۱۱ پرسش این پرسشنامه مربوط به سبک اطلاعاتی (پرسش‌های ۲، ۵، ۶، ۱۶، ۱۸، ۲۵، ۲۶، ۳۰، ۳۳، ۳۵، ۳۷)، ۹ پرسش مربوط به سبک هنجاری (پرسش‌های ۴ و ۱۰ و ۱۹ و ۲۱ و ۲۳ و ۲۸ و ۳۲ و ۳۴ و ۴۰)؛ ۱۰ پرسش مربوط به سبک سردرگم/اجتنابی (پرسش‌های ۳ و ۸ و ۱۳ و ۱۷ و ۲۴ و ۲۷ و ۲۹ و ۳۱ و ۳۶ و ۳۸) و ۱۰ پرسش به میزان تعهد (۱ و ۷ و ۹ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۴ و ۱۵ و ۲۰ و ۲۲ و ۳۹) را اندازه‌گیری می‌کند. پرسش‌های ۹ و ۱۱ و ۱۴ و ۲۰ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود.

در مطالعه (Berzonsky ۱۹۹۲) اعتبار مقیاس به روش آلفای کرونباخ، به ترتیب برای سبک‌های اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم/اجتنابی، ۰/۶۲، ۰/۶۶ و ۰/۷۳ است. در مطالعه (White 1998)، ۰/۵۹، ۰/۶۴ و ۰/۷۷ گزارش شده است. این مقیاس را غضنفری (۱۳۸۲) به فارسی ترجمه کرد و در نمونه دانشجویی اعتباریابی شده است. پژوهش‌ها، اعتبار (با روش ضریب آلفای کرونباخ و بازآزمایی) و روایی (با روش تحلیل عاملی اکتشافی و تعیین همبستگی مقیاس با سایر مقیاس‌های هویت) مطلوب نسخه فارسی این ابزار در ایران را گزارش کرده‌اند (غضنفری، ۱۳۸۲: ۸۷). در پژوهش حاضر، ضرایب اعتبار به روش آلفای

1. Berzonsky identity styles questionnaire

کرونباخ برای سبک‌های اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم - اجتنابی، به ترتیب ۰/۷۲؛ ۰/۷۳ و ۰/۸۲ و پایایی سبک‌های اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم - اجتنابی، به ترتیب ۰/۷۵؛ ۰/۷۶ و ۰/۹۲ محاسبه شد که نشان‌دهنده روایی و پایایی معنادار این پرسش‌نامه است.

تحلیل داده‌ها

در تحقیقاتی که هدف آزمون مدل خاصی از رابطه بین متغیرهاست؛ تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده می‌شود. مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) برای بررسی مدل مفهومی با توجه به متغیرهای تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌های چندمتغیره به کار می‌رود. مدل معادلات ساختاری مجموعه‌ای از روش‌های آماری برای مدل‌سازی روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته (مدل ساختاری) و متغیرهای پنهان و مشاهده‌پذیر (مدل اندازه‌گیری) می‌باشد و از روش‌های تجزیه و تحلیل عاملی، رگرسیون و یا تجزیه و تحلیل مسیر تشکیل شده است. این روش امکان برقراری چندین رابطه را به صورت هم‌زمان به محقق می‌دهد که از این رو به آن مدل رگرسیون چندگانه گفته می‌شود. در این تحقیق طراحی یک مدل علی و ارزیابی آن با استفاده از مدلیابی معادلات ساختاری انجام شد. در این پژوهش برخی از موارد به طور مستقیم اندازه‌گیری شد (بخش اندازه‌گیری مدل) که گویه‌های پرسش‌نامه‌ها بود. برخی از موارد با ترکیب این گویه‌ها به دست آمد و روابط آنها مورد سنجش قرار گرفت (بخش تحلیل مسیر مدل). تحلیل مسیر به طور ساده در پی آن است که مسیر خاصی را توصیف کند که روابط بین متغیرها را به خوبی و دقت تبیین کند. هر اندازه این مدل یا الگوی علی با داده‌های واقعی تناسب بهتری داشته باشد، با احتمال بیشتر می‌توانیم باور کنیم که آن مدل یک بنیان نظری سودمند است. (ملایی و یزدخواستی، ۱۳۹۸: ۱۴۷). در این پژوهش برای مدل‌سازی معادلات ساختاری از نرم‌افزار تحلیل آماری لیزرل ۸.۸ Lisler استفاده شد. با استفاده از این نرم‌افزار همبستگی و کوواریانس بین متغیرهای اندازه‌گیری شده، تحلیل عاملی، مدل معادلات ساختاری، تحلیل مسیر، رگرسیون، پایایی و روایی سازه، پایایی مرکب انجام شد. در نهایت مدل نهایی پژوهش رسم شد. در این پژوهش متغیر جهت‌گیری مذهبی به عنوان متغیر برون‌زا یا جریان دهنده سرسختی روان‌شناختی به عنوان متغیر درون‌زا یا جریان گیرنده و متغیر سبک‌های هویت به عنوان متغیر میانجی آزمون شده‌اند.

یافته‌ها

مشخصات جمعیت‌شناختی در نمونه ۵۰۰ نفری بررسی شد. بر اساس یافته‌های پژوهش میانگین و انحراف معیار متغیر سن به ترتیب ۱۷/۰۲ و ۰/۸۱ بود. بر اساس آماره‌های کجی و کشیدگی توزیع این متغیر نرمال می‌باشد. ۱۹۵ نفر از شرکت‌کنندگان در پژوهش (۳۹ درصد) پسر ۲۸۶ نفر (۵۷/۲) درصد دختر بودند. ۳۰/۲ درصد در پایهٔ دهم، ۳۵/۴ درصد در پایهٔ یازدهم و ۲۳/۴ درصد در پایهٔ دوازدهم مشغول به تحصیل بودند. یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش در جدول ۱ نشان می‌دهد. بر اساس آماره‌های کجی و کشیدگی توزیع این متغیرها نرمال می‌باشد.

جدول ۱. یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار برآورد	کجی	کشیدگی
سرسختی روان‌شناختی	۵۰۰	۸	۱۳۲	۸۹/۵۸	۲۸/۲۷	۱/۲۶	-۰/۶۷	-۰/۳۴
تعهد	۵۰۰	۰	۴۴	۲۹/۴۴	۹/۶۳	۰/۴۳	-۰/۵۰	-۰/۶۸
چالش	۵۰۰	۲	۴۳	۲۵/۴۰	۹/۲۵	۰/۴۱	-۰/۳۸	-۰/۴۷
کنترل	۵۰۰	۳	۵۴	۳۴/۷۳	۱۲/۴۰	۰/۵۵	-۰/۵۹	-۰/۵۸
سبک اطلاعاتی	۵۰۰	۱۱	۵۲	۳۲/۲۷	۱۰/۳۲	۰/۴۶	-۰/۶۵	-۰/۶۵
سبک هنجاری	۵۰۰	۱۱	۴۶	۲۹/۰۱	۹/۷۱	۰/۴۳	-۰/۳۲	-۱/۰۵
سبک سردرگم	۵۰۰	۱۱	۵۰	۲۷/۱۹	۱۰/۷۷	۰/۴۸	۰/۱۹	-۱/۲۳
جهت‌گیری بیرونی	۵۰۰	۱۲	۴۷	۲۸/۵۹	۹/۶۲	۰/۴۳	۰/۲۲	-۱/۰۲
جهت‌گیری درونی	۵۰۰	۱۰	۴۷	۲۶/۶۲	۹/۶۶	۰/۴۳	۰/۲۷	-۰/۸۵

جدول ۲. شاخص‌های برازش مدل پیش‌بینی سرسختی روان‌شناختی

شاخص‌های آماری							
RMSEA[CI90%]	SRMR	GFI	CFI	NFI	$\frac{X^2}{df}$	Df	X ²
(۰/۰۷۲(۰/۰-۰۰۷۱/۰۸۹	۰/۰۴۹	۰/۹۹	۰/۹۶	۰/۹۱	۲/۱۵	۱۳	۲۷/۹۸

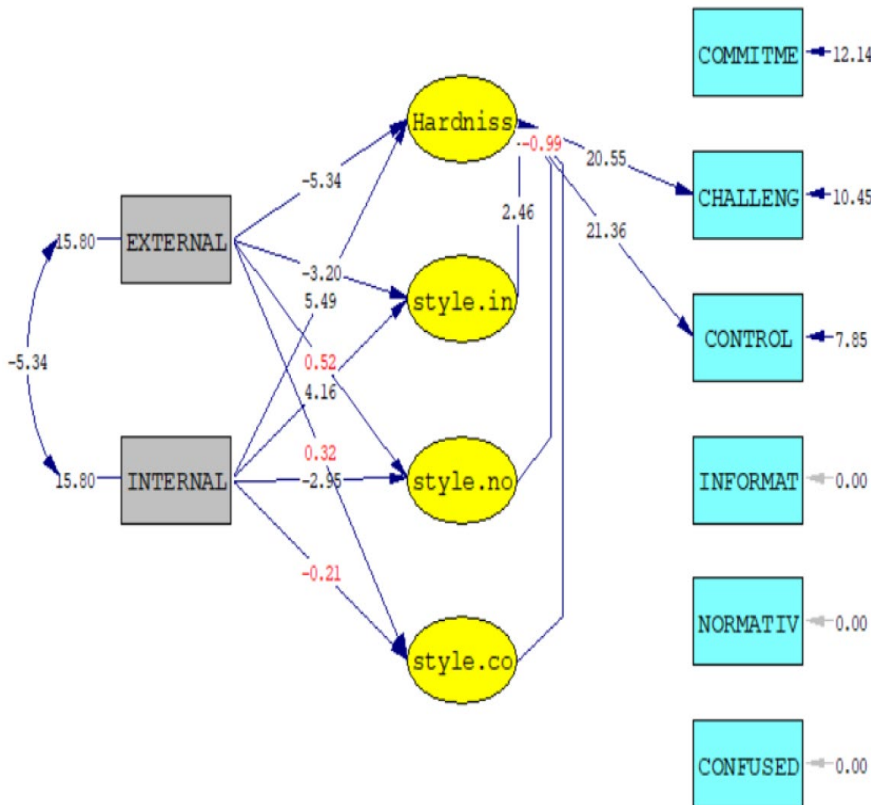
شاخص‌های گزارش شده در تحلیل معادلات ساختاری (جدول ۲) نشان دهندهٔ برازش مطلوب داده‌ها با مدل است. پس در نتیجه داده‌های تجربی جمع‌آوری شده توسط محقق مدل نظری تدوین شده بر اساس ادبیات پژوهشی را تأیید کرده و نشان می‌دهد که مدل علی تدوین شده برای تبیین سرسختی روانشناختی دانش‌آموزان شهر کاشان بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری سبک‌های هویت یک مدل مطلوب است. میزان وارپانس تبیین شده سرسختی روانشناختی به وسیلهٔ ترکیب خطی متغیرهای برون‌زا و میانجی به ترتیب با ۰/۷۵۵ می‌باشد که نشان می‌دهد ترکیب خطی جهت‌گیری مذهبی و سبک‌های هویت ۷۵/۵ درصد از تغییرات سرسختی روانشناختی تبیین می‌کنند. ترکیب خطی جهت‌گیری مذهبی به ترتیب ۶/۷، ۲/۰، ۱/۱ درصد از تغییرات سبک‌های هویت اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم را تبیین می‌کردند؛ لذا همه فرضیه‌های تحقیق تأیید شدند.

جدول ۳. برآوردهای اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای برون‌زا و میانجی بر سرسختی روان‌شناختی

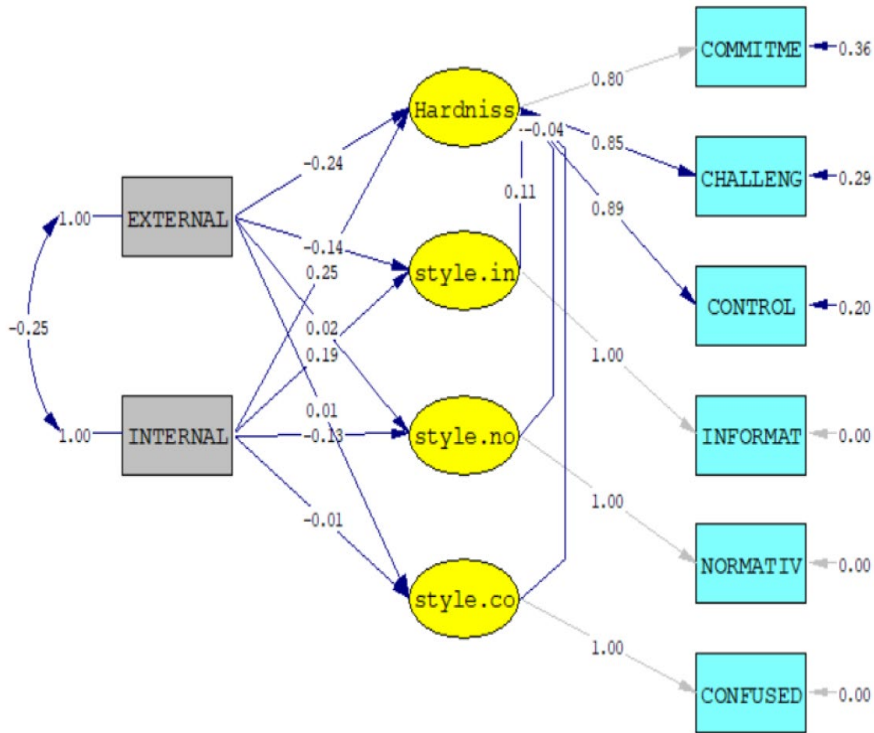
متغیرها		اثرات مستقیم		اثرات غیرمستقیم		اثرات کل	
		T	β	T	β	T	β
جهت‌گیری بیرونی ← سرسختی روانشناختی	-۰/۲۴	-۵/۳۳	-۰/۰۰۱	-۱/۶۶	-۰/۲۴	-۵/۶۸	-۰/۲۴
جهت‌گیری درونی ← سرسختی روانشناختی	۰/۲۵	۵/۴۹**	۰/۰۳	۳/۲۷**	۰/۲۸	۶/۴۸*	۰/۲۸
سبک اطلاعاتی ← سرسختی روانشناختی	۰/۱۱	۲/۴۵*	-	-	۰/۱۱	۲/۴۵*	۰/۱۱
سبک هنجاری ← سرسختی روانشناختی	-۰/۲۰	-۴/۸۰	-	-	-۰/۲۰	-۴/۸۰	-۰/۲۰
سبک سردرگم ← سرسختی روانشناختی	-۰/۰۴	-۰/۹۸	-	-	-۰/۰۴	-۰/۹۸	-۰/۰۴
جهت‌گیری بیرونی ← سبک اطلاعاتی	-۰/۱۴	-۳/۲۰	-	-	-۰/۱۴	-۳/۲۰	-۰/۱۴
جهت‌گیری بیرونی ← سبک اطلاعاتی	۰/۱۹	۴/۱۶**	-	-	۰/۱۹	۴/۱۶**	۰/۱۹
جهت‌گیری بیرونی ← سبک هنجاری	۰/۰۲	۰/۵۱	-	-	۰/۰۲	۰/۵۱	۰/۰۲
جهت‌گیری بیرونی ← سبک هنجاری	-۰/۱۳	-۲/۹۵	-	-	-۰/۱۳	-۲/۹۵	-۰/۱۳
جهت‌گیری بیرونی ← سبک سردرگم	۰/۰۱	۰/۳۲	-	-	۰/۰۱	۰/۳۲	۰/۰۱
جهت‌گیری بیرونی ← سبک سردرگم	-۰/۰۱	-۰/۲۰	-	-	-۰/۰۱	-۰/۲۰	-۰/۰۱

($p < ۰/۰۱^{**}$) ($p < ۰/۰۵^*$)

بر اساس نتایج جدول ۳- جهت‌گیری مذهبی بیرونی با $(\beta = -0.24, p < 0.01)$ ، جهت‌گیری مذهبی درونی با $(\beta = 0.25, p < 0.05)$ به صورت مستقیم سرسختی روان‌شناختی را پیش‌بینی کردند. جهت‌گیری مذهبی درونی با $(\beta = 0.03, p < 0.01)$ با میانجی‌گری سبک‌های هویت سرسختی روان‌شناختی را پیش‌بینی کرد. سبک هویتی اطلاعاتی با $(\beta = 0.11, p < 0.05)$ ، سبک هویتی هنجاری با $(\beta = -0.20, p < 0.05)$ به صورت مستقیم سرسختی روان‌شناختی را پیش‌بینی می‌کردند. جهت‌گیری مذهبی بیرونی با $(\beta = -0.14, p < 0.01)$ ، جهت‌گیری درونی با $(\beta = 0.19, p < 0.01)$ به صورت مستقیم سبک هویتی اطلاعاتی، جهت‌گیری مذهبی درونی با $(\beta = -0.13, p < 0.01)$ به صورت مستقیم سبک هویتی هنجاری را پیش‌بینی می‌کردند.

شکل ۲. مدل استخراج شده از نرم‌افزار بر اساس ضرایب استاندارد

شکل ۳. مدل استخراج شده از نرم افزار بر اساس آماره تی

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر، بررسی روابط ساختاری جهت گیری مذهبی و سرسختی روان شناختی، با میانجیگری سبک های هویت در دانش آموزان بود. در این مطالعه فرضیه اول تأیید شد. نتایج نشان داد جهت گیری مذهبی به صورت مستقیم سرسختی روان شناختی را پیش بینی کردند. بین جهت گیری مذهبی با سرسختی روان شناختی دانش آموزان رابطه مثبت معنادار وجود داشت. به این معنی که جهت گیری مذهبی بیرونی به صورت منفی، جهت گیری مذهبی درونی به صورت مثبت با سرسختی روان شناختی رابطه معنی داری داشتند. در راستای این تحقیق می توان به یافته های اکبری و حقی (۱۳۹۸) اشاره کرد. این تحقیق نشان داد، افرادی که از سرسختی روان شناختی قوی برخوردارند، احتمال کمتری دارد که در مقایسه با افراد دارای سرسختی روان شناختی ضعیف در پاسخ به تنش، دچار آسیب جسمانی و یا روانی شوند. بین ابعاد متغیر سرسختی

روان‌شناختی و جهت‌گیری مذهبی رابطه معنی‌داری وجود داشت. در مطالعات مختلف ارتباط جهت‌گیری مذهبی با سرسختی روان‌شناختی بررسی شده است و اینکه مذهب نقشی مثبت در ارتقای سرسختی روان‌شناختی دارد. افراد دارای جهت‌گیری مذهبی درونی نسبت به افراد دارای جهت‌گیری مذهبی بیرونی از سرسختی بیشتری برخوردار هستند (سیدمیرزایی و همکاران، ۱۴۰۱). در تبیین این یافته می‌توان گفت، از دلایلی که موجب می‌شود تا افراد با جهت‌گیری مذهبی درونی از تعهد، چالش و کنترل بیشتری برخوردار باشند، این است که آنها هدفمند زندگی می‌کنند که این هدفمند بودن زندگی می‌تواند دارای تأثیرات مثبتی بر روی شخصیت افراد باشد و سپری در برابر سختی‌ها و عاملی در جهت سلامت روانی افراد باشد. مهم این است که مذهب را به‌عنوان بعدی از وجود فرد در نظر گرفته شود که تمام اعمال و هدف‌ها و فعالیت‌های فرد را یکپارچه می‌سازد و معنا و هدف به زندگی می‌دهد. مذهب نقش مهمی در رویارویی با استرس‌های زندگی دارد و می‌تواند اثر بحران‌های شدید زندگی را تعدیل کند (Pargament, Kennel, Hathaway, Grevengoed, Newman et al, 1988). افراد برای مقابله با فشار روانی به‌خوبی از مذهب استفاده می‌کنند؛ زیرا واکنش آنها به فشار روانی تحت تأثیر عواملی همچون حمایت اجتماعی، سخت‌کوشی شخصی، و سخت‌روی سبک مشکل‌گشایی و مانند آن قرار می‌گیرد. افراد مذهبی، به دلیل داشتن یک‌سری اعتقادات و باورهای درونی رویدادهای استرس‌زا را به‌گونه‌ای متفاوت ارزیابی می‌کنند و در موقعیت‌های مختلف سازش و سرسختی بیشتری از خود نشان می‌دهند و پیامدهای روانی - اجتماعی منفی کمتری را در مواجهه با رویدادهای پر استرس زندگی گزارش می‌کنند (اکبری و حقی، ۱۳۹۸). در واقع، مذهبی بودن می‌تواند آثار بحران‌های شدید زندگی را تعدیل کند و سرسختی افراد را بالا ببرد؛ بنابراین، هر چه سطح دین‌داری فرد بیشتر باشد، به تبع آن، معنایی که به خود و جهان اطرافش می‌دهد، توأم با احساس ارزشمندی و هدفمندی است؛ به‌گونه‌ای که زمان پیدایش تنش و استرس، همانند سپر عمل کرده و موجب می‌شود فرد به‌واسطه باورهای شناختی خود، فشار روانی را تعدیل کند و به‌عنوان میانجی بر فرایند فکری و ارزیابی رویدادهای روزمره زندگی تأثیر می‌گذارد. بدین ترتیب، حتی بسیاری از رویدادهای به‌ظاهر منفی، مثبت و معنادار ارزیابی می‌شوند و فرد از آنها احساس مثبت خواهد داشت. همچنین موجب می‌شود فرد در برابر

مشکلات سرسختی بیشتری از خود نشان دهد و بر اعمال و رفتار خود کنترل بیشتری داشته باشد و در زمان تنش کمتر دچار استرس شده و آسیب پذیری کمتری او را تهدید کرده و در واقع فرد سلامت روان بیشتر و بهزیستی روان شناختی بهتر دارد (بیرامی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۸). اما نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش اکبری (۱۳۹۵) که نشان داد بین کلیه ابعاد نگرش های مذهبی (به جز بعد مناسکی) و سرسختی روان شناختی رابطه منفی و معنادار وجود دارد و اینکه بالا رفتن نگرش های مذهبی، موجب کاهش سرسختی روان شناختی می شود با نتیجه پژوهش Kobasa (1979) که بین سخت رویی و مذهبی بودن بر اساس فراوانی حضور در کلیسا - ارتباط منفی به دست آورد، مغایر می باشد؛ بنابراین، اگر این نتایج را با توجه به ابعاد دین داری و در کنار تحقیقاتی که رابطه معنی داری بین جهت گیری مذهبی درونی و سخت رویی پیدا کرده اند مورد تحلیل قرار دهیم، روشن می شود که فراوانی حضور در کلیسا تنها یک بعد و شاید (در برخی افراد) بخشی از جهت گیری مذهبی بیرونی را نشان می دهد. البته، آلپورت مذهب درونی را به صورت رسش یافته مذهب می داند که می تواند سپری در برابر تنیدگی باشد (نقل از بیرامی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۸). مذهب درونی شده به عنوان یک عامل کلیدی برای سلامت روانی نقش ایفا می کند. در تبیین این نتایج می توان گفت که آموزه های دینی با تأکید بر توکل، امید، توسل و مفاهیمی مثل آن، در کنار اعتقاد به قدرت مافوق بشری در تدبیر امور، در افراد معتقد و مذهبی آمادگی بیشتری برای رویارویی با رویدادهای زندگی فراهم می سازد (Janbozorgi 1999). پیشینه پژوهشی نشان داد که این یافته با یافته های (Navara & James, 2005 & Anderson, Kiyimba, 2022)؛ ملایی و یزدخواستی، ۱۳۹۸؛ اکبری و حقی، ۱۳۹۸) همسو می باشد.

از یافته های دیگر این پژوهش تأیید فرضیه: سبک های هویت به صورت مستقیم سرسختی روان شناختی را پیش بینی کردند، بود. به عبارت دیگر، «سبک های هویت» بر «سرسختی روان شناختی» اثر مستقیم معنادار دارد. سبک هویتی اطلاعاتی به صورت مثبت و سبک هویتی هنجاری و سردرگم / اجتنابی به صورت منفی با سرسختی روان شناختی رابطه معنی داری داشتند. بدین معنی که سبک هویت اطلاعاتی، رابطه مثبت و معنادار و سبک هنجاری و سبک اجتنابی با سرسختی روان شناختی رابطه معکوس و معناداری داشتند. پیشینه پژوهشی و نظری حاکی از رابطه بین «سبک های هویت» و «سرسختی

روان‌شناختی» است. در بررسی ارتباط بین سبک‌های هویت با سرسختی روان‌شناختی می‌توان گفت، سبک هویت اطلاعاتی با سرسختی روان‌شناختی به‌صورت مثبت رابطه دارد. با افزایش سبک هویت اطلاعاتی، سرسختی روان‌شناختی افزایش می‌یابد. ارتقاء و بهبود سبک‌های هویتی موجب بالابردن سرسختی روان‌شناختی می‌گردد. لذا افزایش سرسختی روان‌شناختی می‌تواند عاملی جهت بهبود سلامت روان دانش‌آموزان گردد. این نکته قابل توجه است که شکل‌گیری هویت می‌تواند در دوره آموزش تحصیلی دانش‌آموزان نیز تحت تأثیر قرار گیرد. (کاظمی و همکاران، ۱۴۰۰). نتایج پژوهشها همراستا با این یافته پژوهشی بود (Berzonsky, Soenens, Luyckx, Smits, Papini, Goossens, 2013:893؛ صفری، ۱۳۹۶)

از یافته‌های دیگر این تحقیق، تأیید فرضیه جهت‌گیری مذهبی به‌صورت مستقیم سبک هویتی‌گیری را پیش‌بینی کردند. بود. یعنی این فرضیه که بین «جهت‌گیری مذهبی» با «سبک‌های هویت» رابطه وجود دارد تأیید شد. جهت‌گیری مذهبی بیرونی به‌صورت منفی و جهت‌گیری مذهبی درونی به‌صورت مثبت با سبک هویتی اطلاعاتی و جهت‌گیری مذهبی درونی به‌صورت منفی با سبک هویتی هنجاری و سبک هویت اجتنابی رابطه معنی‌داری داشتند.

پژوهش‌ها نشان داده‌اند افرادی که دارای ارزش‌های مثبت و پایدار در مذهب خود هستند از درهم‌ریختگی هویت در امان خواهند بود و دارای هویت اصیل می‌باشند (Duriz & Soenens, 2008:120). مطالعات نشان داده که معنویت با عوامل گوناگونی از جمله هویت در ارتباط است و با رشد و پرورش ابعاد معنویت در دانش‌آموزان می‌توان هویت آنان را انسجام‌بخشید و معلمان در این زمینه نقش تعیین‌کننده‌ای دارند (کاظمی و همکاران، ۱۴۰۰).

یافته‌های مطالعه دیگری نشان داد، سبک‌های هویت اطلاعاتی و هنجاری، به‌صورت مستقیم و سبک اجتنابی به‌صورت معکوس، جهت‌گیری مذهبی درونی را پیش‌بینی معنادار می‌کند و جهت‌گیری مذهبی بیرونی از طریق سبک‌های اطلاعاتی و هنجاری به‌صورت معکوس و معناداری پیش‌بینی می‌شود (صدیقی ارفعی و همکاران، ۱۴۰۰).

در تبیین رابطه سبک هویت اطلاعاتی با جهت‌گیری مذهبی درونی گفتنی است، مذهب بخشی مهم از هویت شخص با در اختیار قراردادن چارچوب و مبانی ارزشی به فرد کمک

می کند به زندگی خود معنا و مفهوم ببخشد. این یافته تأییدی بر نظریه Erikson (۱۹۶۸) در خصوص رشد روانی - اجتماعی در زمینه دستیابی به هویتی منسجم برای افزایش سلامت اجتماعی و کارکردهای روان شناختی است؛ بنابراین، افراد دارای سبک هویت اطلاعاتی، به میزان بیشتری به انجام امور دینی و مناسک مذهبی روی می آورند و میزان اعتقادات دینی آنان زیاد است. نتایج پژوهش های انجام شده در این زمینه نشان می دهد نوجوانانی که سبک هویت اطلاعاتی دارند محتوای مذهب را به شکل عمیق و معنادار پردازش کرده مطابقت محتوای مذهب را با معیارهای شخصی خود منتقدانه بررسی می کنند. درباره رابطه سبک هویت هنجاری با جهت گیری مذهبی درونی، الگوی روابط مشاهده شده در یافته ها مشابه سبک اطلاعاتی نبود. جهت گیری مذهبی درونی به صورت منفی سبک هویتی هنجاری را پیش بینی کردند.

از دلایل آن احتمالاً این است که، افراد با سبک هنجاری در فرآیند رشد و بهبود هویت خود انعطاف نشان نمی دهند و به حفظ هویت خود تمایل دارند. آنها معمولاً اطلاعات مغایر با جنبه های هویت خود مانند باورها، ارزش ها و اهداف خود را نمی پذیرند (Berzonsky et al, 2013:893). آنها به سؤالات هویت و موقعیت های تصمیم گیری با پیروی از تجویزها و انتظارات افراد مهم پاسخ می دهند و برای ابهام تحمل کمی دارند و نیاز قوی به ساختار و حصار شناختی دارند. سبک هنجاری بر پایه تقلید و پیروی از افراد مهم در زندگی فرد بنا شده و شامل دیدگاه ذهنی بسته و خودپنداره ی ثابت و سرکوب کننده اکتشاف است. نوجوانان با سبک هویت هنجاری، نسبت به موضوع های هویتی و تصمیم گیری ها به هم نوایی با انتظارها و دستورهای افراد مهم و گروه های مرجع می پردازند و به طور خودکار، ارزش ها و عقاید را بدون ارزیابی آگاهانه می پذیرند و درونی می کنند. آنها تحمل کمی برای مواجه شدن با موقعیت های جدید و مبهم و نیاز بالایی برای بسته نگه داشتن ساختار خود دارند. افراد با سبک سردرگم/اجتنابی، نماد برخورد طفره آمیز در مشکلات هستند. این افراد، تعلل و درنگ می کنند و تا حد ممکن سعی در اجتناب از پرداختن به موضوع های هویت و تصمیم گیری دارند. در موقعیت های تصمیم گیری، آنها ضمن اطمینان کمی که به توانایی شناختی خود دارند، معمولاً پیش از تصمیم گیری، احساس ترس و اضطراب نیز دارند و در تصمیم گیری معمولاً از راهبردهای تصمیم گیری نامناسب مانند اجتناب کردن، بهانه آوردن و دلیل تراشی استفاده

می‌کنند نوجوانان دارای سبک هویت‌اجتنابی محتوای مذهب را به‌صورت سطحی تعبیر می‌کنند. زیرا احتمالاً این گروه توانایی پایینی در نظم‌دهی هیجانی دارند و از پرسش‌های شخصی و دشوار درباره مذهب پرهیز می‌کنند (Berzonsky, 2003).

از آنجا که افرادی با این سبک هویت، دائماً در حال درونی‌سازی انتظارات و ارزش‌های دیگران مهم خود هستند، احتمالاً دین را نیز علی‌رغم اکتشاف کم‌درونی‌سازی کرده باشند. بنابراین، از نگاه سطحی و ابزاری به آن پرهیز می‌کنند. افراد دارای سبک هویت سردرگم اجتنابی با ارزش‌هایی چون لذت‌گرایی و قدرت‌طلبی شناخته می‌شوند و در تصمیم‌گیری‌ها دچار شک و تردید هستند که با خصوصیات افراد دارای باورهای مذهبی در تضاد می‌باشد. این بدین معناست که افراد دارای باورهای مذهبی کمتر سبک هویت سردرگم اجتنابی دارند و فاقد ویژگی‌های این سبک هویت می‌باشند و متقابلاً افراد دارای سبک هویت سردرگم اجتنابی باورهای مذهبی ضعیفی دارند (مداحی، ۱۳۹۶: ۲۴).

در یافته‌های مشابهی مشخص شد، در افراد با سبک غالب سردرگم-اجتنابی نسبت به افراد با سبک اطلاعاتی و هنجاری، میزان کمتری از دینداری مشاهده شده است و سطح تعهد آنها، اندک است (Duriez & Soenens, 2008:120).

در مجموع، این یافته‌ها تأیید کننده این امر است که افرادی که باورهای مذهبی استوارتری دارند، از لحاظ هویت در وضعیت بهتری قرار دارند و بحران هویت کمتر آنان را تهدید می‌نماید. همان‌طور که ذکر شد در سبک هویت اطلاعاتی فرد جست‌وجوگر اطلاعات می‌باشد و در مورد مفاهیم شکاک است و به دنبال آگاهی‌های بیشتر در هر زمینه‌ای از جمله مسائل دینی می‌باشد؛ در باورهای مذهبی نیز به جست‌وجوگری و داشتن شناخت نسبت به مسائل تأکید شده است. سبک هویت اطلاعاتی با بحران هویت نیز ارتباط منفی معنادار دارد و افراد دارای این سبک هویت کمتر دچار بحران هویت می‌شوند، زیرا با شناخت پیش می‌روند و اطلاعات کافی در زمینه انتخاب‌های خود دارند. این نتایج با نتایج تحقیقات (مداحی، ۱۳۹۶؛ قادری و مصطفایی، ۱۳۹۱؛ رحیمیان، بوگر و حق‌پرور، ۱۳۹۲؛ Noreen et al., 2020) همسو می‌باشد.

فرضیه: پیش‌بینی سبک‌های هویت بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری سبک‌های هویت سرسختی روان‌شناختی نیز تأیید شد نتایج نشان داد: جهت‌گیری

مذهبی به‌طور مستقیم بر سر سختی روانشناختی و به‌طور غیرمستقیم و با میانجی‌گری سبک‌های هویت بر سرسختی روان‌شناختی اثر دارد. به این معنی که جهت‌گیری مذهبی درونی به‌صورت مثبت با میانجی‌گری سبک‌های هویت با سرسختی روان‌شناختی رابطه معنی‌دار داشت. به‌عبارت‌دیگر نوجوانان دارای گرایش مذهبی و با سطح دین‌داری بالا درمقابله با مشکلات و مسائل زندگی و امور تحصیلی سرسختی روان‌شناختی بیشتری را تجربه می‌کنند و می‌توانند بر مشکلات غلبه کنند. از سوی دیگر سبک هویت متغیری است که قادر است مکانیزم زیربنایی این ارتباط تقویت‌کننده را توجیه کند؛ به این نحو که دانش‌آموزان دارای هویت موفق، از سطح مذهبی بالاتری برخوردارند و به یک باور ثابت مذهبی تعهد دارند و این هویت پایدار موجب ارتقای سرسختی روان‌شناختی آن‌ها می‌گردد. در ادامه نتایج حاضر با بررسی سایر پژوهش‌های مرتبط مورد بحث قرار می‌گیرند.

در نهایت، در بررسی برازش کل مدل مشخص شد که روابط ساختاری جهت‌گیری مذهبی با سرسختی روان‌شناختی، با میانجی‌گری سبک‌های هویت برازش مطلوبی با داده‌های پژوهشی دارد. به این معنی که می‌توان سرسختی روان‌شناختی را در قالب چنین مدل مفهومی تبیین کرد. پژوهشی که متغیرهای پژوهش جاری را با هم و یا در قالب یک مدل مفهومی بررسی کرده باشد یافت نشد. پژوهش‌هایی هستند که نشان می‌دهد، سرسختی روان‌شناختی و سلامت روان با سطح دین‌داری ارتباط دارد. افراد دارای سطوح دین‌داری متوسط و بالا از سرسختی روان‌شناختی بالاتری برخوردارند و اینکه افراد دارای سطح دین‌داری بالا (در مقایسه با افراد دارای سطح دین‌داری پایین) اعتقاد دارند که می‌توانند رویدادهای زندگی را بیشتر کنترل و پیش‌بینی کنند، همچنین افراد دارای سطح دین‌داری متوسط و بالا (در مقایسه با افراد دارای سطح دین‌داری پایین) احساس تعهد بیشتری به اعمال و رفتارهای خود دارند (Maddi, 2013a).

از سوی دیگر تحقیقات نشان داده که سبک‌های متفاوت هویت، نقش تعیین‌کننده‌ای در جهت‌گیری مذهبی دارد (Duries & Soenens, 2008:117). و اینکه بین سبک‌های هویت و جهت‌گیری مذهبی با سلامت عمومی ارتباط وجود دارد. مذهب و هویت به‌عنوان دو مؤلفه مهم از زندگی شخصی و اجتماعی بر برخی جنبه‌های زندگی جسمانی و روان‌شناختی افراد اثر می‌گذارد و بر اساس آن‌ها می‌توان سلامت روانی و جسمانی را

پیش‌بینی کرد (صدیقی ارفعی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۵). این یافته‌ها بر رابطه تنگاتنگ هویت و مذهب در جوانان صحنه می‌گذارد و تأکید می‌کند که در بررسی جهت‌گیری مذهبی نوجوانان، باید به سبک‌های هویت‌یابی آنان توجه ویژه کرد. بنا بر نتایج حاصل از تحقیق می‌توان گفت، مذهب عامل مهمی برای سلامت روان و نقش به‌سزایی در تکامل هویت نوجوانان دارد. پرورش دانش‌آموزانی که از صلاحیت‌های اخلاقی مسئولیت‌پذیری، جست‌وجوگری، مهارت‌های تصمیم‌گیری و سازگارانه برخوردار باشند موجب ارتقا هویت فردی آنان می‌شود که می‌تواند بر زندگی فردی و اجتماعی آنان نیز تأثیر مثبت بگذارد و سرسختی روان‌شناختی را در این افراد افزایش دهد؛ تا در مواجهه با مشکلات و فشارها بهتر و دقیق‌تر عمل کنند. برای افزایش سرسختی روان‌شناختی باید باورهای مذهبی نوجوانان را تقویت کرد. برای این منظور متخصصان در این حوزه می‌توانند با اجرای آموزش‌هایی در قالب برنامه‌های آموزشی و پرورشی و با برگزاری کارگاه‌های آموزشی در راستای ارتقای و بهبود جهت‌گیری مذهبی و سبک‌های هویت گام بردارند.

این تحقیق همانند همه تحقیقات دیگر محدودیت‌هایی دارد. از آنجایی که پژوهش حاضر در نمونه دانش‌آموزان شهر کاشان اجرا شده است و برازش مدل با داده‌های این نمونه نشان داده شده است؛ بنابراین لازم است در تعمیم‌دهی نتایج به سایر مناطق جغرافیایی احتیاط شود و پیشنهاد می‌شود پژوهش در منطقه جغرافیایی متفاوت اجرا شود. با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان با ارائه برنامه‌هایی همچون اجرای برنامه‌های مذهبی، ارائه متون و کتاب‌ها و دوره‌های آموزشی مرتبط با جهت‌گیری مذهبی، افزون بر تقویت باورهای مذهبی سبک هویت را بهبود و سرسختی روان‌شناختی را بالا برد. تا بر اساس پیشینه پژوهشی ارتقاء سرسختی روان‌شناختی موجب مقابله بهتری با شرایط استرس‌زاهای موقعیت‌های تحصیلی انجام شود.

تشکر و قدردانی

از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی/ مرکز واحد قم به‌خاطر حمایت معنوی/ همکاری در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- اکبری، تقی و حقی، علی. (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین سرسختی روانشناختی با جهت‌گیری مذهبی در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری. کنفرانس بین‌المللی دین، معنویت و کیفیت زندگی، تیرماه.
- اکبری، بهمن. (۱۳۹۵). رابطه نگرش مذهبی با سبک‌های دلبستگی و سرسختی روانشناسی در دانشجویان متقاضی طلاق. پرستاری و مامایی جامع‌نگر، ۲۵(۸۰): ۸-۱.
- الهام‌پور، فوزیه و گنجی، حمزه. (۱۳۹۷). بررسی پایایی و روایی پرسشنامه سرسختی در دانش‌آموزان. روانسنجی، ۷(۲۵): ۱۱۷-۱۳۲.
- بیرامی، منصور، اسماعیل‌پور، خلیل، و رضائی، زینب. (۱۳۹۱). بررسی مقایسه‌ای سخت‌رویی و سلامت روان در سطوح مختلف دینداری در فرهنگیان شهرستان خوی. آموزش و ارزشیابی (علوم تربیتی)، ۵(۱۹): ۷۵-۹۰.
- پرتو، مسلم. (۱۳۹۴). نقش جهت‌گیری مذهبی و تحولات اقتصادی اجتماعی در تحول قضاوت اخلاقی نوجوانان دانش‌آموز. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۱(۱): ۳۸-۱۱.
- توان، عباس، و سلیمانی‌فرد، زهرا. (۱۴۰۱). بررسی اثربخشی آموزش هوش معنوی مبتنی بر آموزه‌های تربیت اسلامی بر آخرت‌نگری و جهت‌گیری مذهبی دانشجویان. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۷(۲)، پیاپی ۲۳: ۳۳-۴۸.
- جان بزرگی، مسعود. (۱۳۸۶). جهت‌گیری مذهبی و سلامت روان. پژوهش در پزشکی، ۳۱(۴): ۳۵۰-۳۴۵.
- جلیلیان کاسب، فاطمه، حجت‌خواه، سیدمحسن، و رشیدی، علیرضا. (۱۳۹۵). بررسی نقش میانجی‌گری سرسختی روان‌شناختی در رابطه بین جهت‌گیری مذهبی، خودکارآمدی و خودپنداره با گرایش به اعتیاد. اعتیادپژوهی، ۱۰(۴۰): ۱۴۵-۱۶۰.
- خیرآبادی، زهره، امدادی، سعید، حاتمی، الهه، و امانی، امید. (۱۴۰۱). رابطه بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و سرسختی روانشناختی در میزان ولع مصرف‌کنندگان مت‌آفتمین: نقش میانجی‌گری تنظیم شناختی هیجان. پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، ۵(۵۰): ۵۴-۳۷.
- رحیمیان‌بوگر، اسحق، و حق‌پرور، ملیحه. (۱۳۹۲). نقش سبک‌های هویت در پیش‌بینی جهت‌گیری مذهبی دانشجویان. پژوهش‌های روانشناختی، ۶(۲): ۴۱-۲۷.
- سیدمیرزایی، سیده‌زهرا، حاتمی محمد، و حسنی، جعفر. (۱۴۰۱). مقایسه جهت‌گیری مذهبی، تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری روانشناختی بر اساس سطوح فراشناخت در همسران شهدای استان البرز. نشریه علمی روانشناسی نظامی، ۱۳(۵۰): ۲۶-۱۱.
- صبا، بهمن و اصل‌فتاحی، بهرام. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش هوش معنوی با تأکید بر آموزه‌های قرآنی بر واکنش به استرس تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه شهرستان شبستر. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۱(۱): ۱۳۶-۱۱۷.
- صدیقی ارفعی، فریبرز، گنجی، محمد، یزدانی ورزنه، محمدجواد، و نادری رواندی، مریم. (۱۴۰۰). رابطه سبک‌های هویت با جهت‌گیری مذهبی در دانشجویان. جامعه‌شناسی کاربردی، ۱۱(۱): ۲۲-۱.
- صفری، سمیرا. (۱۳۹۶). بررسی رابطه سبک هویت و سرسختی روانشناختی در زندانیان شهرستان زاهدان. اولین کنفرانس بین‌المللی توسعه و ترویج علوم انسانی در جامعه، ساری.
- غضنفری، احمد. (۱۳۸۳). اعتباریابی پرسشنامه سبک هویت. مطالعات تربیتی دانشگاه فردوسی، ۷(۱): ۸۱-۹۶.
- قادری، داود، و مصطفایی، علی. (۱۳۹۱). سبک‌های هویت و جهت‌گیری مذهبی در دانشجویان دختر و پسر. مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان، ۱۰(۴): ۱۵۸-۱۳۷.

- قاسمی وحید. (۱۳۹۲). برآورد حجم نمونه بهینه در مدل‌های معادلات ساختاری و سنجش کفایت آن برای پژوهشگران اجتماعی. *جامعه‌شناسی ایران*، ۱۲ (۴): ۱۲۶-۱۴۷.
- قربان صباغ، فاطمه، معصومی، حسن، و خزایی، کامیان. (۱۳۹۶). نقش واسطه‌ای تعهد دینی در رابطه بین سخت رویی با ایده‌پردازی خودکشی در دانش‌آموزان نوجوان دختر شهرستان و رامین. *پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری*، ۲ (۱۷): ۲۳-۱۲.
- کاظمی، شیما، رضانی، طاهره، باقریان، سمانه، بانسی، محمدرضا، و خشنود، زهره. (۱۴۰۰). نقش هوش معنوی و سبک‌های هویت در پیش‌بینی سرسختی روانشناختی دانشجویان علوم پزشکی دانشگاه کرمان در سال ۱۳۹۷. *مجله دانشگاه علوم پزشکی جیرفت*، ۸ (۱): ۶۰۵-۵۹۷.
- مداحی، محمدابراهیم. (۱۳۹۶). بررسی رابطه ادراک خویشتن و سبک‌های هویت با التزام عملی به اعتقادات مذهبی. *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، ۷ (۲): ۳۱-۲۳.
- مشهدی، زهرا، رنجیری پور، طاهره، و هواسی سومار، ناهید. (۱۴۰۰). مقایسه سرسختی روانشناختی، راهبردهای مقابله با استرس و تنظیم شناختی هیجان در زنان مبتلا و غیر مبتلا به بیماری فشارخون. *پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری*، ۶ (۵۵): ۳۳۷-۳۵۲.
- ملکی، منیژه. (۱۴۰۱). نقش هیجان‌خواهی و سرسختی روانشناختی در پیش‌بینی اعتیاد به مواد مخدر در نوجوانان. *پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش*، ۵ (۵۰): ۲۴۵-۲۵۱.
- ملایی، محمدحسن، و یزدخواستی، فریبا. (۱۳۹۸). مدل علی رابطه بین «مذهب»، «سرسختی روانشناختی» «دنیاگرایی» و «حل مسئله» در سربازان. *علمی پژوهشی مطالعات اسلام و روانشناسی*، ۱۳ (۲۴): ۱۵۶-۱۴۵.
- مؤمنی‌جو، نرگس، ربانی، ربابه، میرزایی فندخت، امید، و رضانی قهدریجانی، زهرا. (۱۴۰۰). پیش‌بینی سرسختی روانشناختی دانشجویان در دوران کرونا: نقش مقابله‌های مذهبی و هوش اخلاقی. *مجله علمی پژوهان*، ۱۹ (۴): ۳۲-۲۵.

REFERENCES

- Adams, G. R., & Fitch, S. A. (1982). Ego stage and identity status development. A cross-sequential analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43 (3): 570-583.
- Afzal, A., Iqbal Malik, N., & Atta, A. (2020). Impact Of Identity Styles on religious orientations in adolescent on. *Pakistan Journal of Psychology*, June 2020. 51(1): 35-50.
- Allport, G. W. (1950). *The individual and his religion*, New York: Macmillan.
- Allport, G.W. & Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of personality and Social Psychology*, 5: 447-457.
- Bayazidi, S., & Ghaderi, D. (2012). Survey the relationship between identity style and hardiness in student. *Annals of Biological Research*, 3 (4): 179-188.
- Berzonsky, M. (1989). Identity style: conceptualization and measurement. *Journal of Adolescent Research*, 4 (3): 268-282.
- Berzonsky, M.D., Soenens, B., Luyckx, K., Smits, I., Papini, D.R., & Goossens, L. (2013). Development and validation of the revised Identity Style Inventory (ISI5): Factor structure, reliability, and validity. *Psychological Assessment*, 25 (3): 893.
- Berzonsky, M.D. (1992). Identity style and coping strategies. *Journal of personality*.

- 60(4): 771- 788.
- Berzonsky, M.D. (2003). Identity style and well-being: Does commitment matter?. *Identity*. 3 (2): 131-142.
- Ceylan-Batur, S., Sakall, N., & Gunaratne, S. (2021). Predictors of tolerating violence against women: honor concerns and fundamentalist religious orientation. *Current psychology*. 24 (12): 1-14.
- Duriez, B., & Soenens, B. (2008). Personality, identity styles, and religiosity: An integrative study among late and middle adolescents. *Journal of Adolescence*. 29 (1): 119-135.
- Erikson, E. (1968). *Identity, Youth and Crisis*. London: Faber Publishing.
- Hood, R.W., Hill, P.C., & Spilka, B. (2009). *The Psychology of Religion*. 4th ed. New York and London: The Guilford Press.
- Janbozorgi, M. (1999). Effectiveness of short-term psychotherapy with and without religious orientation on the control of anxiety and tension. PhD Thesis, Tehran. *University Tarbiat Modarres*.
- Kalinina, N.V., Solovyova, A.V., Popova, T.A. & et al. (2020). A Phenomenon of hardiness as an integral feature of teacher potential. *Cypriot Journal of Educational Sciences*. 15 (5): 1354- 1367.
- Kiyimba, N., & Anderson, R. (2022). Reflecting on cultural meanings of spirituality/wairuatanga in post-traumatic growth using the Māori wellbeing model of Te Whare Tapa Whā. *Mental Health, Religion & Culture* 2 (5): 1-17.
- Kobasa, S.C. (1979). Stressful life events, Personality, and health: An inquiry into hardiness. *J of Personality and Social Psychology*; 37 (4): 1-11.
- Khoshaba, D. M., & Maddi, S. R. (1990). Early Experiences in hardiness development. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*. 51 (2), 106-116.
- Maddi, S.R. (2013a). Hardiness as the Existential Courage to Grow Through Searching for Meaning. In: J.A. Hicks & C. Routledge, *The experience of meaning in life*. New York: Springer.
- Maddi, S.R., khoshaba, D. M. (1994). Hardiness and mental Health. *Journal of personality Assessment*, 63 (2): 265-74
- Navara, G.S. & James, S. (2005). Acculturative stress of missionaries: Does religious orientation affect religious coping and adjustment? *International Journal of Intercultural Relations*.
- Noreen, Z., Akthar, A. & Shahid Yaqub Abbasi, A. (2020). Parental religious orientation as a predictor of Identity styles of university Students. *ISSRA Paperse*, 7 (1): 175-191.
- Pargament, K.I., Kennel, J., Hathaway Grevengoed, N., Newman, J.m., & Jones, W. (1988). Religion and the problem solving process: Three styles of coping. *Journal for the scientific study of Religion*. 27 (1): 90-104.
- White, J.M., Wampler, R.S., & Winn, K.I. (1998). The Identity Style Inventory A Revision with a sixth-grade reading level (ISI-6G). *J Adolesc Res*. 13 (2): 223-45.